

Ο ΑΓΓΛΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Ο συνεργάτης των «Νέων» στο Λονδίνο κ. Σπ. Έπ. Μπαμπούρης, μας πληροφορεί ότι εξέδθη εκεί το τρίτο μυθιστόρημα του Νίκου Καζαντζάκη σε αγγλική μετάφραση. Πρόκειται για το «Ελευθερία και θάνατος». Τα δύο άλλα του έργα — «Ο Ζορμπάς» και το «Ο Χριστός ξαναστυρνείται» — έκαμαν μεγάλη εντύπωση στους κριτικούς μόλις εκκλωφόρησαν.

— Οι Άγγλοι κριτικοί ενθουσιάστηκαν, όχι μόνον με την ζωηρότητα του ύφους αλλά και από την τολμηρή και πρωτότυπη μεταχείριση του θέματος.

— Τώρα εκκλωφόρησε το έργο του «Ελευθερία και θάνατος» για να στερεώσει την θέση που ο Καζαντζάκης κέρδισε ανάμεσα στο Άγγλικό κοινό. Οι κριτικές για το «Ελευθερία και θάνατος» δεν ύστερούν από άποψως ενθουσιασμού με τις κριτικές που έγραψαν για τα προηγούμενα βιβλία του.

ΟΜΗΡΙΚΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΟΛΚΗΣ

«Ομηρικός, Μιχαλαγγελικός συγγραφέας μεγάλης όλης που μπορεί να καταταχθεί ως άνηκον στη κλασική Ρωσική σχολή». Αυτές τις λέξεις και φράσεις χρησιμοποιούν οι κριτικοί για το «Ελευθερία και θάνατος» και τον Καζαντζάκη. Ο χαρακτηρισμός του ως «Ομηρικός» είναι ο συχνότερος. Όπως λέγει ο κριτικός του λογοτεχνικού παρατηρήματος των «Τάιμς», το επίθετο αυτό είναι κατάλληλο διότι υπάρχουν ομοιότητες με το ζεύγος των 60—70 ετών Κρητικής ζωής, όπως της παρουσίας του Καζαντζάκη, και της ζωής του Ομηρικού κόσμου. Οι αγωνιστές της Κρήτης, ύστερα από μία άγρια μάχη είτε μία μεγάλη πορεία, κάθονται στο τραπέζι όπως οι άνδρες του «Οδυσσεία», σ' ένα ατελείωτο φαγοπότι. Στη μάχη ένα πρωτοπαλλήκαρο, προκαλεί ένα άλλο πρωτοπαλλήκαρο και δεν δέχεται να τον βοηθήσουν οι δικοί του άνθρωποι και όταν ακόμη χάνει. Η μεγάλη όμως διαφορά μεταξύ του Ομηρικού κόσμου και της Κρήτης του 19ου αιώνα, εύρισκεται, κατά τον κριτικόν των «Τάιμς», στη θρησκεία. Οι Αρχαίοι Έλληνες πίστευαν πως η ψυχή του νεκρού άφινε το φώς και την σκοτεινή αιωνιότητα. Οι Τούρκοι πίστευαν ότι ο θάνατος στη μάχη άνοιγε το δρόμο για μεγαλύτερες ήδονές από εκείνες του δικού μας κόσμου. Οι Κρητικοί πίστευαν στην τελική απόλυτρωση του νησιού τους, όπως πίστευαν στην Ανάστασι του Χριστού. Όμως θάνατο λάθος, λέγει ο κριτικός, να υποθέσωμε ότι αυτό ότι ο συγγραφέας του «Ελευθερία και θάνατος» είναι ένας μυστικιστής. Οι χωρικοί, οι έμποροι και οι ναύτες της Κρήτης, δοδίζουν μπροστά μας, σαν πραγματικά ανθρώπινα όντα — με ζήλειες, με πάθη και άλλες ανθρώπινες αδυναμίες. Κατά τα ίδια τεκμήρια, οι Τούρκοι επίσης είναι άνθρωποι, με αισθήματα αγάπης και καλωσύνης... Ένα μεγάλο μέρος του έργου, τονίζει ο κριτικός των λογοτεχνικών «Τάιμς», αναδύεται από το γεγονός ότι ο ήρωας — ο Καπετάν Μιχάλης — έγινε αδελφοποιός του Νουρί Μπέη, του μεγάλου Τούρκου γαιοκτήμονα. Η ιστορία είναι γεμάτη από πάθος και φρίκη αλλά η εξιστόρησή της, γίνεται με συμπόνοια και τρυφερότητα.

ΣΥΝΕΛΑΒΕ ΤΗΝ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ ΤΟΥ ΟΜΗΡΙΚΟΥ ΕΠΟΥΣ

Ο κριτικός των καθημερινών «Τάιμς», κάμνει την ίδια παρατήρηση. Λέγει δηλαδή ότι η περιγραφή του Καπετάν Μιχάλη στη πρώτη παράγραφο, είναι ένα πορτραίτο χαραγμένο με μαχαιριές, εν τούτοις, όμως, αυτός και άλλοι όμοιοί του στην ιστορία, έχουν προσωπικότητα και περνούν παράξενη και μυστικοπαθή ζωή που δεν έχει σχέση με τον άγωνα.

— Ο κριτικός του «Όμπερβες», κ. Τζων Ρόζενμπεργκ, θεωρεί τον Μιχάλη ως φανατικό και πρωτόγονο Ιδελιστή. Ο κριτικός αυτός προτιμά τον ελαφρότερο και ανθρωπινότερο τύπο του άλλου Καπεταίου, του Πολυζήγη.

— Για την λεπτομέρεια αυτή, στην γενικότερή της έννοια, ο Πήτερ Γκρην, του «Ντέηλυ Τέλεγραφ», γράφει: «Ο Νίκος Καζαντζάκης συνέλαβε με ανάγλυφη πιστότητα, τη γήσινα ατμόσφαιρα της ζωηρότητας του Ομηρικού κόσμου, που διετήρησε την Κρήτη ανυπότακτη στα τόσα χρόνια της Τουρκικής κατοχής, και ώδηγησε σε επανειλημμένες επαναστάσεις. Πίσω όμως από την ρητορική, τις κλαγγές του ξίφους και τα στριψίματα του μουστακιού, ο Καζαντζάκης μάς δίδει ζωντανό ένα κόσμο εξαιρετικά ατομικιστικής αγροτιάς, που διατηρεί το δικό της πολιτισμό και τις παραδόσεις της, αγωνιζόμενη κατά σχεδόν ανυπερβλήτων δυσκολιών.

ΚΑΘΕΡΠΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Τέλος ο κριτικός του «Νιού Στέητμαν», Μόρις Ρίτσαρτσον, χαρακτηρίζει το «Ελευθερία και θάνατος» ως ένα πραγματικά θαυμάσιο μυθιστόρημα του οποίου η πλοκή είναι στηριγμένη στις κλασικές γραμμές. Σας δίδει, λέγει ο Ρίτσαρτσον, μία ολοζώντανη και λεπτομερέστατη εικόνα της Κρητικής ζωής σε μία μικρή πόλι. Το έργο είναι ο εσωτερικός καθρέφτης του εξαιρετικού Κρητικού χαρακτήρα, που τον συνδέουν η βουήσια όρημτικότητα, η νησιώτικη ανεξαρτησία, η βυζαντινή ακαμψία και το έντελως μοναδικό και άπροσδιοριστο χαρακτηριστικό των Κρητών.